

credit verifimiliter, illum esse suum, ubi mater ipsa satisfacere non valet, videtur, quod teneatur de expensis educationis patri putativo; quia causam efficacem dedit tali damno. Nihilominus mater hujus prolis tenetur prior ad reparandum damnum, si possit; si non possit, poenitentiam agere debet, & exhortari patrem adulterinae prolis ad supplendum suum defectum. *Pontas.*

NOTA. Cum hæc restitutio fundetur solum in obligatione personali ex facto, a confessario nomine Dei ex æquo componenda est. Vide *Cas. 88.*

CASUS CLVI. Alexander suscepta prole ex adulterio cum Antonia Ludovici uxore commissio, cogitat reparare damnum vivente adhuc Ludovico; sed nescit, quomodo, aut cui facienda restitutio. Quale igitur consilium ipsi suggere debet confessarius? Quid, & cui restituendum est?

R. Nec justitia, nec ratio exigere videtur actualem ab Alexandro restitutionem portionis ex hæreditate Ludovici huic proli obventuræ liberis legitimis faciendam; cum hæc proles prævenire possit fata Ludovici; & in hoc casu restitutio foret nimia. Verum diligenter inquirere debet, quantas expensas Ludovicus fecerit in educationem, sustentationem statui congruam, aut etiam in promotionem prolis putativæ ad statum aliquem stabilem: & ad id omne restituendum confessarius obliget Alexandrum, persuadeatque illi, ut ferium concipiat propositum reparandi damnum, quod pati possent legitimi hæredes Ludovici, si proles hæc veniret in partem hæreditatis, aut, posito quod sit proles unica, in totam hæreditatem succederet in præjudicium aliorum hæredum. *Navarr. Manual. c. 16. num. 50. Pontas.*

CASUS CLVII. Si Alexander, de quo in præcedenti casu sermo erat, sit morti proximus eo tempore, quo sese ad faciendam restitutionem offert, quomodo poterit illam facere, ut justa sit, & competens, & quid agendum confessario, ut moribundi securam reddat conscientiam?

R. Confessarius non debet ipsum obligare ad reparandum damnum incertum, sed tantum ad certum, id est, ad omnes expensas rationabiles a Ludovico in prolem adulterinam jam factas; & respectu damni dubii obligandus est ad restitutionem juxta æstimationem viri prudentis, intelligentis, & non interestedi. *Navarr. ibid. Pontas.*

CASUS CLVIII. Geruntius genitam ex quadam puella a se corrupta prolem secreto tulit in hospitale liberorum expositiorum ad evitandum scandalum, & salvandum suum ac puel-

puellæ honorem. Teneturne huic Hospitali restituere expensas ad nutritionem & sustentationem hujus prolis necessarias?

R. Si Geruntius est pauper, non tenetur; si autem ipsi sufficientia suppetunt media necessariam proli sustentationem procurandi, absque manifesta injustitia non potest omittere restitutionem. Qui etiam filios per adulterium vel fornicationem acquirunt, ait S. Antoninus p. 2. Tit. 1. c. 24. sed ad occultationem peccati, & tollendum scandalum mittunt ad hospitalia, tenentur illos alere expensis suis, & eis providere, si possunt. *Pontas.*

CASUS CLIX. Septem aut octo creditores Mœviæ obtulerunt immisionem in quemdam illius fundum, eumque judicialiter elocarunt pro censu annuo 1100. florenorum. Titius unus ex creditoribus ægre ferens, fundum ob varias technas fœminæ tamdiu non posse vendi, sese emptorem fundi offert Mœviæ pro 20000. florenis sub nomine Caji, & inter ceteros reliquis creditoribus; quamvis fundus valeret 30000. florenis. Mœvia acceptat hanc oblationem, & ut Titius facilius iniret hunc contractum, Mœvia ipsi remisit 3000. florenos, quæ prætereunde poterat ex bonis venditis, tanquam vitalitium viduum. Jam quæritur, an Titius in foro interno teneatur aliis creditoribus ad restitutionem pro eo, quod bona minoris fuerint vendita; & an creditoribus etiam teneatur restituere 3000 florenos, vitalitium Mœviæ?

R. Titius tenetur ad restitutionem reliquis creditoribus non tantum quoad excessum pretii, quo bona juxta æstimationem prudentum potuissent vendi, sed etiam quoad omnes expensas, quas subire coacti sunt ob fraudem Titii: creditores enim minus læsi fuissent, si fundus justo pretio fuisset venditus. Quod attinet remissionem vitalitii a Mœvia Titio factam, ea non est habenda pro mera liberalitate, licet Mœvia plenum hujus vitalitii habuerit dominium. Denique non solius Titii intererat, Mœviæ tantum relinquere, ut congrue possit sustentari, sed omnium creditorum. *Pontas.*

CASUS CLX. Hercules ejusdam Ducis ac Paris Franciæ procurator domesticus promisit cuidam sartori, se curaturum, ut ipsi pro hero suo ac tota domo deinceps vestes conficeret, si pro se ac uxore sua easdem gratis conficeret. Conventio hæc ab utroque inita per septem aut octo annos fuit servata. Teneturne Hercules sartori ad quamdam restitutionem?

R. Non videtur Hercules peccasse contra justitiam commutativam; & hinc ad nullam tenetur restitutionem. Ratio est

est 1. Quia sartor per initam cum Herculo conventionem non modo nil detrimenti passus, sed satis notabili lucro potitus est in compensationem modicæ utilitatis redundantis in Herculum. 2. Quia Hercules non tenebatur eum præferre aliis sartoribus. 3. Quia nullo usus est dolo, ut sartorem ad hanc conventionem induceret. Supponendum autem, quod Hercules nequaquam admissurus sit, ut sartor ultra condignam mercedem legitime debitam pro confectione vestium quidquam exigat: si enim circa hoc quadam inter illos facta fuisset collusio, ambo in solidum tenerentur ad restitutionem. *Pontas.*

CASUS CLXI. Fuldradus matrimonio locaturus quamdam puellam cognatione sibi conjunctam, non nisi mille florenis divitem, eam Eusebio obtulit, cui asseverabat, puellam ter mille florenos numeratam habere pecuniam. Eusebius prorsus Fuldrado confusus consentiebat ad faciendas nuptias, facta tamen declaratione, se, si hanc dotem puella non foret allatura, eidem se non esse nupturum. Fuldradus postquam etiam juramento affirmaverat hanc puellæ substantiam, tandem contractum fuit matrimonium. Eusebius cognita postmodum fraude Fuldradi petit sibi restitui duo florenorum milia promissæ doti deficientia. Num jure petit?

R. Prætenso Eusebii iusta est, & Fuldradus tenetur ipsi præstare indemnitate, & defectum promissæ dotis compensare, utpote reus mendacii, perjurii, & manifestæ injustitiæ. *Pontas.*

CASUS CLXII. Eustachius mutuos dedit 250. florenos Rudolpho recepta ab eo obligatione ab unico tantum Notario sine testibus subscripta. Defunctis creditore & debitore cautio inter Rudolpho debitoris scripta reperiebatur, quam Godefridus testamenti executor subtractam transmisit Joanni Eustachii filio. Hic suo eam procuratori monstrat, idque ex eo capit consilii, quod, si nulla præstitæ solutionis apocha inveniretur, ab hæredibus Rudolpho exigi possit solutio; necesse tamen esse, ut obligatio ab alio adhuc Notario subscribatur: quod & factum est, licet ab inito hoc contractu mutui decem jam anni effluxerint; sicque hæredes Rudolpho per sententiam judicalem ad solutionem hujus summæ condemnati sunt. Potuitne Godefridus hanc obligationem subtrahere & transmittere Joanni? An peccavit Joannes sequendo consilium a procuratore sibi suggestum? Teneturne Joannes, si non potuit exigere hanc solutionem, ad restitutionem 250. florenorum & omnium expensarum? Num potuit Notarius secundam cautionis subscriptionem facere absque peccato; & ad quid tenetur, supposito, quod

quod id non potuerit? Teneturne Godefridus ad aliquam restitutionem? Supposito etiam, cautionem jam antea fuisse subscriptam a duobus Notariis, num Joannes, qui facile credere poterat, debitum jam fuisse solutum aut gratis remissum ab Eustachio, tenetur restituere hæredibus Rudolpho 250. florenos? Num eo nihil restituente ad id teneretur Godefridus, qui cautionem Joanni tradiderat?

R. Godefridus manifestam commisit injustitiam; debuit enim judicare, debitum aut jam fuisse solutum, aut gratis remissum Rudolpho; nec Joannes hac cautione uti potuit, & procurare sibi solutionem, non obstante consilio a procuratore sibi dato: manifestum enim malæ fidei suæ argumentum dedit, dum cautionem decem annis post primam expeditionem per alterum Notarium subscribi curavit. Tenetur igitur Joannes hæredibus Rudolpho non solum ad restitutionem summæ 250. florenorum, sed etiam ad refundendas omnes expensas, quas illi facere debuerunt. Notarius, qui secundo subscripsit huic cautioni, peccavit mortaliter, & tenetur ad eandem restitutionem in solidum cum Joanne; quia vere fuit causa effectiva damni Rudolpho hæredibus illati. Idem dicendum de Godefrido, utpote primo authore hujus injustitiæ. Denique, licet hæc cautio fuisset inventa cum subscriptione duorum Notariorum inter scripta Rudolpho, non potuisset tamen Godefridus absque injustitia illam Joanni tradere. *Pontas.*

CASUS CLXIII. Massæus mutuos dedit Florentio 200. florenos solvendos, quando debitori placuerit; neque a tribus abhinc annis solutionem petit Massæus. Oborta tandem inter eos dissensione Massæus in judicium vocavit Florentium, ut ediceret, an non ipsi deberet 200. florenos. Florentius ob hanc insolitam citationem ratus, a Massæo chirographum fuisse amissum, debitum negavit. Massæus studiose non produxit suum chirographum, nisi postquam Florentio causaverat expensas 75. florenorum, ad quas simul ac ad solutionem summæ fuit condemnatus. An non tenetur Massæus ad restitutionem expensarum, eoquod illas Florentio solum vindictæ animo fecerit?

R. Debitor iste mala fide sua ipsemet hanc in se condemnationem attraxit; & hinc Massæus non tenetur ad restituendas 75. florenorum expensas, etsi peccaverit contra charitatem: *Damnum, juxta Regulam juris 86. in 6. quod quis sua culpa sentit, sibi debet, non aliis, imputare.* Nihilominus, cum justum non sit, ut Massæus ex vindicta sua lucrum reportet, in conscientia tenetur hos 75. florenos erogare in pau-

pauperes: æque enim in omnibus fraus punitur, ut ait lex in fraudem 45. ff. Lib. 45. Tit. 14. Pontas.

NOTA. Massæus neque tenetur in pauperes erogare 75. florenos: poena enim pecuniaria ob peccata soli charitati contraria non habet locum in foro interno; imo ne quidem in foro externo ante sententiam.

CASUS CLXIV. Theodorus filiusfamilias quindecim annos natus, Canonicus cujusdam Ecclesiæ cathedralis præbendam suam resignavit Jacobo æque filiofamilias octodecim circiter annorum, cum retentione pensionis ducentorum florenorum. Domus illius canonica vi recepti ordinis obtigit Juliano, qui & possessionem illius adiit; sed cognito pessimo ædificii statu Theodorus in jus vocavit ad solvendas necessariorum reparacionum expensas: Theodoro autem, utpote filiofamilias, nulla bona propria possidente, pensionem a Jacobo ipsi debitam arrepto oneravit. Jacobus vero in judicio declaravit, se nihil debere Theodoro, id quod Julianus credidit, cum de bona fide Jacobi non dubitaret; & propterea agit contra Theodorum, eumque condemnari fecit in summam 250. florenorum pro reparanda domo, a quo tamen nihil accepit, eoquod Theodorus, cum hæc gererentur, e vita decesserit. Teneturne Jacobus in conscientia ad solvendo Juliano 250. florenos a Theodoro illi debitos? an etiam ob falsam declarationem Juliano refundere tenetur expensas litis?

R. Si falsa declaratio fuit facta sponte & scienter, Jacobus in conscientia tenetur ad solvendas Juliano reparaciones domus & litis expensas: verum si hanc declarationem fecit invitatus, paterna deceptione inductus, ac fraudulenter persuasus, se nullam Theodoro debere pensionem, non tenetur ad restitutionem, nisi pro rata portionis hæreditariæ a patre acceptæ; sufficitque, ut reliquos suos cohæredes sollicitet, ut reliquum restituant, quisque pro ratione portionis suæ. Quod attinet expensas litis, intelliguntur hic solum legitimæ, & necessario faciendæ. Pontas.

CASUS CLXV. Athanasius homo pauperrimus fingit se incarcerationum ratione debiti 150. florenorum, rebusque compositis cum carceris custode amico suo, eidem duplionem promittit, si sibi permittatur, ut in carcere se detineat in vigilia Paschatis, ubi personæ quædam piæ solent visitare carceres, ibique ratione debitorum detentos liberare. Athanasius producit falsum creditorem secreti conscium, qui exhibitio falso chirographo dicit, se fore contentum, si dimidium debiti solvatur, reliquam partem se debitori condonaturum; quod

&

& factum est, & Athanasius beneficio hujus stratagematis accepit 75. florenos. Peccavitne mortaliter Athanasius? num tenetur ad restitutionem 75. florenorum? & cui?

R. Absque dubio Athanasius peccavit mortaliter per falsitatem hanc gravem, & interpositione fidei publicæ confirmatam; teneturque ad restituendam pecuniam contra justitiæ leges acceptam; eaque applicanda est ad liberationem pauperum, vere ratione debitorum in carcere detentorum. Et hæc est mens legis Jure. 206. ff. Lib. 50. Tit. 17. dicentis: Jure naturæ æquum est neminem cum alterius detrimento & injuria fieri locupletiorum. Pontas.

CASUS CLXVI. Wunibaldus licet sufficienter pro ratione status sui vivere possit, ex tædio tamen laboris mendicitate victum quærit. Teneturne ad restituendam hoc modo collectam eleemosynam? cui & quomodo facienda est restitutio?

R. Cum eleemosynas hasce dolo aquiferit, tenetur ad earum restitutionem: certum enim est, eum nunquam illas consecutum fuisse, si erogantes scivissent, eum non esse indigum, solumque mendicare ex amore otii, acedie aut avaritiæ. Catechismus Concilii Tridentini part. 3. de 7. præc. n. 17. ejusmodi simulatos pauperes in numerum furum refert. Restitutio autem facienda est veris pauperibus, quos dolose a se corrasis spoliavit eleemosynis. Pontas.

CASUS CLXVII. Damianus Notarius erecto instrumento admisit aliquam cautionem usurariam Ægidium inter & Paulum legendi scribendique ignaros, qua Ægidius Paulo creditori sese obligabat ad solvendam excessivam usuram. Teneturne Damianus Paulo nihil restituente ad restituendum Ægidio exactum ab illo censum?

R. Si usura innotuit Damiano, is regulariter loquendo tenetur ad restitutionem; imo meretur suo privari officio, & condemnari ad multam: quia revera se complicem reddidit injustitiæ Pauli. Dicitur, regulariter loquendo: si enim Damianus usurariam cautionem admisisset non nisi ad preces Ægidii, qui in urgenti necessitate constitutus rebus suis mederi non poterat, nisi exactam a Paulo usuram persolvendo, non obligaretur ad restitutionem; licet certum sit, illum peccasse mortaliter. S. Antonin. 2. part. Sum. theol. tit. 1. c. 9. §. 6. Addit Sanctus hic Præsul, quod si in instrumento facta sit expressa mentio de usura, Notarius non teneatur ad restitutionem: nam potest; ut ait, qui mutuum accepit ad usuram, in judicio se juvare, ut non solvat. S. Beuve tom. 1. cas. 143. & tom. 2. cas. 146. existimat, quod, quando contrahentes tenentur lege-

legere & scribere, & Notarius non sollicitavit usurarium ad dandum mutuum pro usura, ille ad restitutionem condemnari non possit; cum hoc modo non sit causa efficax usuræ.

Nota. Cum etiam periculum fortis fundet justum titulum exigendi censum, & hoc periculum a Notario æstimari non possit, licite scribit contractum, quamdiu de ejus injustitia sibi certo non constat.

CASUS CLXVIII. Marculus Notarius aliquod damnum intulit Juliano; eoquod instrumentum non rite confecerit. Teneturne ad reparandum damnum?

ꝑ. Tenetur ex quasi delicto ad reparandum damnum Juliano illatum; cum tantam teneatur habere scientiam, quantum officii sui ratio exigit. *Pontas.*

CASUS CLXIX. Eligius gregem habebat quadringentarum ovium, quem pastor quidam sollicite custodiebat; milites autem pastorem interceperunt, & ad castra vi abstraxerunt, sicque grex ovium agrum Medardi frumentarium invasit, qui ab Eligio indemnitate petit. Teneturne Eligius ad reparandum damnum?

ꝑ. Medardus jure petit indemnitate, & quidem conformiter ad leges tam civiles quam Canonicas. *Quodsi animalia tua nocuisse proponas, ait Gregorius IX. Cap. Si culpa. fin. Lib. 5. Tit. 36. nihilominus ad satisfactionem teneris, nisi es dando passis damnum velis liberare te ipsum.* Verum cum in hoc casu nec culpa Eligii nec pastoris intervenerit, Eligius non tenetur in conscientia ad reparandum damnum, nisi ad id judicialiter condemnatur. *Pontas.*

CASUS CLXX. Cum grex armentorum ad Carpophorum spectans in campis pasceretur, pastore sopore oppresso, armenta campum ingressa, ubi Carpophorus non habebat jus pascendi, aut alium locum, ingentem ibi devastationem causarunt. Teneturne Carpophorus in conscientia ad reparationem damni?

ꝑ. Non videtur, Carpophorum posse eximi ab obligatione reparandi damnum: ipsius enim est reddere rationem gregis sui, & illius, cui illum custodiendum commisit. *Leg. si quadrupes. 1. ff. Lib. 9. tit. 1.* Nihilominus non tenetur Carpophorus ad reparationem damni ipso facto, sed duntaxat post latam a Judice sententiam condemnatoriam. *Pontas.*

CASUS CLXXI. Taurus, quem habebat & sciebat Stephanus esse admodum ferocem, in publicis cum reliquo armentorum grege pascuis se detinens, equum vel aliam pecudem ad Renatum pertinentem occidit. Teneturne Stephanus ad reparandum damnum, antequam a iudice condemnatur?

ꝑ. Te.

ꝑ. Tenetur; quia revera in culpa fuit, eoquod hunc taurum non custodierit, & cum reliquis armentis in pascua emiseric. Responsio hæc convenit cum lege veteri Exod. 21. *Si bos alienus bovem alterius vulneraverit, & ille mortuus fuerit, vendent bovem vivum, & dividunt pretium; cadaver autem mortui inter se dispartient. Sin autem sciebat, quod bos corruptela esset ab heri & nudius tertius, & non custodivit eum dominus suus, reddet bovem pro bove, & cadaver integrum accipiet. Pontas.*

CASUS CLXXII. Palamedes ex curiositate alebat lupum, sollicite tamen inclusum; nihilominus e custodia elapsus notabile damnum intulit ovium gregi ad Julium pertinenti. Teneturne Palamedes ad reparationem hujus damni?

ꝑ. Si lupus e custodia elapsus est sine culpa Palamedis, hic non tenetur reparare damnum. *Cum vero evaserit custodiam nostram, Leg. Quod enim. 3. §. 2. ff. Lib. 41. Tit. 1. & in naturalem libertatem se receperit, nostrum esse desinit. Si vero elabatur animal non ex natura sua ferox, licet mali inferendi capax, & damnum inferat, dominus feræ tenetur de damno illato. Si canis, cum duceretur ab aliquo, asperitate sua evaserit, Leg. Si quadrupes. 1. §. 5. ff. Lib. 9. Tit. 1. & alicui damnum dederit, si contineri firmiter ab alio poterit, vel si per eum locum induci non debuit; hæc actio cessabit, & tenebitur, qui canem tenebat. Pontas.*

Nota. Hæc duæ leges sibi invicem contradicunt. In foro interno nemo tenetur restituere ex culpa theologica levi. Palamedes potius obligandus ad restitutionem ex æquo, cum periculum ab ejusmodi animali sit inseparabile.

CASUS CLXXIII. Ansbertus Dux & Par Franciæ possidet silvam referentem cervis, capreis & apris, quæ animalia grandem in vicinis agros inferunt vastationem. Sex agricolæ supplicabant pro indemnitate & facultate has feras occidendi, aut saltem abigendi. Ansbertus neutrum concessit, prætendens jus suum venandi. Peccavitne Ansbertus contra justitiam? Num tenetur ad justam agricolis indemnitate?

ꝑ. Juxta legem divinam Exod. 22. 5. *si læserit quispiam agrum vel vineam . . . pro damni estimatione restituet; & hæc lex neminem excipit ab obligatione.* Hinc Ansbertus tenetur his agricolis reparare damnum. Notatu dignissimum est, quod scribit Tilletus in sua de Regibus Franciæ historia, Reges scilicet Philippum Pulchrum & Philippum Longum frictio conscientie debito sese obligatos existimasse, ut ingen-

Dist. Cas. Consc. Tom. III.

X

tem

tem pecuniæ summam per testamenta sua legarent agricolis fundos filvis-regiis contiguos possidentibus in compensationem damni fundis hisce illati. Quis jam subditorum quantavis autoritate aut dignitate pollentium ab hac obligatione se eximet, proposito tam insigni justitiæ regiæ exemplo? *Pontas.*

CASUS CLXXIV. Pamelius videns, feras silvestres noctu devastare agros suos, profundas construit fossas in via strata, qua feras incedere sciebat, easque ramis ac frondibus tegit. Contigit autem, ut Matthæus rei ignarus hac via transiret, ac præceps in foveam actus tibiam & brachium frangeret, ita, ut per tres menses labori vacare non posset. Teneturne Pamelius ad reparandum Matthæo damnum?

ꝑ. Pamelius nullo jure gaudebat has fossas construendi; dein etiã hoc jure gauderet, culpa tamen non caret, eoquod has fossas construxerit in via strata, qua incedere solebant homines. Hinc videtur, dubitari non posse, quin teneatur ad reparandum Matthæo damnum. *Si fossam feceris in silva publica, ait L. Si alius. 7. §. 8. ff. Lib. 43. Tit. 24. Et bos meus in eam incidit, agere possum hoc interdicto; quia in publico factum est. Pontas.*

CASUS CLXXV. Adolphus cum tempore opportuno spinas ac tribulos in agro suo incendisset, subito subito vento flamma in agrum vicini sui deportata est, & omne in eo frumentum consumpsit. Teneturne ad præstandum damnum?

ꝑ. Leges civiles in hoc casu eximunt ab obligatione reparandi damnum. Nihilominus talis indulgentia approbari non potest: Exodi enim 22. 6. sic habetur: *si egressus (proserpendo) ignis iuenerit spinas, & comprehenderit acervos frugum, sive stantes segetes in agris, reddet damnum, qui ignem succenderit.* Et certe potuisset Adolphus ejusmodi eventum facile prævidere, sive spinas comburendo in majori ab agris vicini sui distantia, sive combustionem differendo post messem collectam. *Pontas.*

NOTA. Lex Exodi est solum dispositiva pro foro externo ex præsumptione culpæ saltem levis, quæ, ubi agitur de periculo boni publici, graviter puniri potest.

CASUS CLXXVI. Nicasius cum ex negligentia paleas in horreo Juvenalis ignem concipere permitteret, tota domus conflagravit. Teneturne de damno, etiã culpa ipsius fuerit levissima?

ꝑ. Cer-

ꝑ. Certum est, in foro externo Nicasium ad reparandum damnum condemnandum fore. *Leg. In lege. 44. ff. Lib. 9. Tit. 2.* Jus Romanum omnino vult, ut in ejusmodi casu damnificator, ubi damnum reparandi media non suppetunt, corporaliter puniatur: *Qui ades, acervumve frumentum juxta domum positum combusserit, vinctus, verberatus, igni necari jubetur; si modo sciens prudensque id commiserit. Si vero casu, id est, negligentia, aut noxam sarcire jubetur; aut si minus idoneus sit, levius castigabitur Leg. Qui ades. 9. ff. Lib. 47. Tit. 9.* Non videtur tamen ad id teneri in foro interno ante sententiam condemnatoriam. Nihilominus Lex naturalis exigit, ut reparet partem damni juxta judicium viri prudentis, considerantis qualitatem & circumstantias culpæ. *Pontas.*

CASUS CLXXVII. Cum ignis corripuisset domum quamdam adjacentem domui Titii, quam & ipsam flamma brevi invasura erat, proximi vicini videntes, quod, si ignis Titii domum invaderet, suas pariter in eandem ruinam trahendas fore, illam diruerunt, ac solo æquarunt. Teneturne Titio ad reparandum damnum?

ꝑ. Cum ejusmodi eventus considerandi sint tanquam casus mere fortuiti, quorum damna unice in illos, quorum interest, redundare debent, vicini isti ad nullam Titio indemnitate tenentur, etiam si domum illius propria autoritate demoliti fuerint in absentia Magistratus aut Prætorum, ad quos solos alias spectat talia præcipere. Responso hæc concordat cum lege *Quemadmodum. 29. §. 3. ff. Lib. 9. Tit. 2.* quæ in simili casu sic decernit: *Labeo scribit, si cum vi ventorum navis impulsisset in funes anchorarum alterius, & nautæ funes præcidissent; si nullo alio modo, nisi præcisissimis funibus explicare se potuit, nullam actionem dandam. Idemque Labeo & Proculus & circa retia piscatorum, in quæ navis incidisset, æstimarunt. Pontas.*

NOTA. Ea licentia diruendi fundatur partim in pacto moribus comprobato, partim in lege non scripta, partim in consuetudine.

CASUS CLXXVIII. Medardus in domo sua propria, aut sibi locata Parisiis extra fenestras secundæ condignationis aliquam asserum contabulationem fieri curavit, ac in ea quædam vasa plantaria posuit. Hæc contabulatio licet solide affixa, venti impetu tamen soluta in nonnullas domum prætereuntes personas delabitur, quas inter non nemo vulneratus est. Teneturne Medardus ad reparandum damnum?

X 2

ꝑ. Me-

ꝑ. Medardus peccavit contra leges politicas, & tenetur ad reparationem, ad quam a Judice condemnatus fuerit. Non tenetur tamen ad id in conscientia ante sententiam. *Pontas.*

CASUS CLXXIX. Blandina Theodati civis Parisiensis formula, aut domus locatarius per fenestram effudit aliquam materiam humidam, quæ in vestes cujusdam matronæ delapsa, illas penitus corruptit. An Theodatus tenetur de damno a Blandina vel locatario matronæ illato?

ꝑ. *Pœna suum auctorem teneat*, inquit Bonifacius VIII. in cap. *Si compromissarius*. 37. in 6. l. 1. tit. 6. Nihilominus leges civiles obligant Dominos domorum ad reparationem damni a suis domesticis cuiquam illati: quando tamen dominus nihil participat de culpa domestici sui, in foro conscientie ad nullam tenetur reparationem ante sententiam condemnatoriam judicis; & in præsentî casu tunc dominus habet suum recursum adversus Blandinam vel locatarium, qui absque controversia tenentur reparare damnum. *Pontas.*

CASUS CLXXX. Polybius retibus ceperat duodecim anatas lacustres, illasque in tuto ac clauso loco asservatas uno mense aluit. Verum cum ancilla quondam loci januam apertam relinqueret, anates in proximum stagnum evolarunt, ubi paulo post Cajus sex earum sclopeto trajecit. Teneturne Cajus ad restitutionem Polybio id petenti?

ꝑ. Polybius tamdiu solum habuit dominum harum anatum, quamdiu illas in sua habuit possessione; & hinc in stagno natantes non amplius pertinebant ad ipsum, & Cajus nullo modo tenetur ad restitutionem. Aliud tamen dicendum foret de animalibus naturaliter cicuribus & domesticis v. g. de gallinis, anseribus & columbis &c. Inter animantia etiam naturaliter fera recenseri possunt apes, donec in alveario inclusæ fuerint. *Fera igitur, bestia, & volucres & pisces, & omnia animalia, quæ mari, celo & terra nascuntur, simul atque ab aliquo capta fuerint, jure gentium statim illius esse incipiunt*, inquit Justinianus Instit. Lib. 2. Tit. 1. §. 12. *Quidquid autem eorum ceperis, eousque tuum esse intelligitur, donec tua custodia coercetur. Cum vero evaserit tuam custodiam, & in libertatem naturalem sese receperit, tuum esse desinit, & rursus occupantis fit.* Mox explicat, in quo consistat naturalis libertas; his verbis: *Naturalem autem libertatem recipere intelligitur, cum vel oculos tuos effugerit, vel ita sit in conspectu tuo, ut difficilis sit ejus persecutio.* *Pontas.*

CASUS CLXXXI. Conradus cum in domo sua vel horto aquis indigeret, puteum illas abunde ministrantem effodi curavit; sed per hoc fontem vicini sui exsiccavit. Tenetur-

ne

ne vicino huic graviter conquerenti ad aliquam indemnitate?

ꝑ. Nulla vicino huic debetur indemnitas: dominus enim fundi eum sibi utilem reddere potest, prout opportunum judicaverit; dummodo id non faciat animo nocendi proximo. Dein defectus aquæ aliunde est casus mere fortuitus. Hinc juxta communem Juris regulam: *Non videtur injurium facere, qui utitur jure suo.* Roboratur responsio Lege *Fluminum*. 24. §. 12. ff. Lib. 39. Tit. 2. *In domo mea puteum aperio, quo aperto velle putei tui præcisæ sunt: an tenear? At Trebatius, non teneri me damni infecti: neque enim existimavi, operis mei vitio damnum tibi dari in ea re, in qua jure meo usus sum.* Id tamen solum locum habet supposito, quod hæc mutatio, seu novum opus non adverteretur legi particulari, vel consuetudini, aut cuidam alteri titulo id prohibenti. *Pontas.*

NOTA. Si aqua vicini est æque bona, ipsique proficua, aut omnino necessaria, teneretur Conradus ex charitate moderari profunditatem putei ad libellam.

CASUS CLXXXII. Tarbulius istu minoris sclopi periculose vulneravit Sylvestrum, non ex malitia, sed ex imprudentia, quam homo prudens ac diligens evitasset. Teneturne in conscientia ad reparandum damnum, antequam a iudice ad id condemnetur?

ꝑ. Juxta Innocentium IV. ad Lib. 5. Decret. Tit. 12. *de homicidio*. cap. *sicut dignum* n. 4. & 5. Tarbulius ad nullam reparationem tenetur. Plures tamen alii docti interpretes in illius sententiam non concedunt, & dicunt, Tarbulium teneri etiam ante sententiam condemnatoriam de sua negligentia, quæ excusari non potest. *Pontas.*

NOTA. Quo majus est malum, quod potest incurrî, eo majori diligentia illius periculum vitandum est. Et ideo Tarbulius, si confiteretur, se advertisse aliquale periculum, ex æquo, ut se læso ad notabilem compensationem offerat, obligandus est.

CASUS CLXXXIII. An Tarbulio defuncto ad eandem reparationem tenentur hæredes ipsius?

ꝑ. S. Raymundus in *Sum.* l. 2. t. 5. §. 24. censet, hæredes teneri ad eandem restitutionem; cum hæredes aliquo modo onerentur culpa a defuncto commissa juxta hanc regulam Juris: *Ex qua persona quis lucrum capit, ejus factum præstare debet.*

NOTA. Hæredes, nisi testator aliud ordinet, possunt supponere, eum vel nullam culpam theologicam in se agnovisse, vel jam satisfecisse.

CASUS CLXXXIV. Ephidius, cum videret domum Tullii vicini sui proximam minitari ruinam, illamque, si corrue- ret, domui suæ admodum fore damnificam, institit apud Tullium, ut domum suam aut demoliretur, aut fulcris sustentari curaret: Tullio autem rem hanc differente domus corrui, unamque domus Ephidii partem destruxit, ex quo is 3000. florenorum damnum passus est, eoquod multæ picturæ ac sculpturæ omnino perierint. Teneturne Tullius ad reparandum hoc damnum?

R. Si Tullius potuit avertere periculum ædibus Ephidii imminens, tenetur ipsi præstare damnum illatum. Leg. Prator. 7. ff. Lib. 39. t. 2. Verum si Tullius non potuit reparare aut suffulcire domum suam, monitusque id declarasset Ephidio, simulque ipsi domum in hypothecam obtulisset, si ipsemet necessarias ad præcavendum damnum expensas facere vellet, id vero Ephidius recusasset; videtur æquitas naturalis deobligare Tullium a prætena ab Ephidio indemnitate, vel saltem illam facere moderatiorem ex iudicio æqui iudicis. Quod attinet picturas & sculpturas, leges volunt, æstimationem damni non in omni rigore esse faciendum. Ex damni infecti stipulatione, ait lex Ex damni. 40. ff. Lib. 39. Tit. 2. non oportet infinitam vel immoderatam æstimationem fieri, ut puta ob tectoria, & ob picturas: licet enim in hæc magna erogatio facta est, attamen ex damni infecti stipulatione moderatam æstimationem faciendam; quia honestus modus servandus est, non immoderata cujusque luxuria subsequenda. Pontas.

CASUS CLXXXV. Maurus & Adrianus in spatiofo quodam completo ludum cuneorum exercebant, & Bernardus forte ex adverso transiens ingentem in tibia plagam accepit per globum a Mauro emissum. Teneturne Maurus Bernardo reparare expensas in chirurgum factas, & refundere lucrum interea cessans?

R. Juxta Legem Sed & si. 5. §. 1. ff. lib. 9. tit. 2. damnum reparari debet ab eo, qui illius causa existit; & hinc Maurus tenetur Bernardo ex integro reparare damnum ex sua incuria aut negligentia vel ex culpabili ignorantia, aut ex alia culpa etiam levi illi illatum juxta aliam Legem 10. ibid. Lusus quoque noxius in culpa est. Aliud tamen dicendum foret de eo, qui imprudenter locum lusus globorum pertransiret eo tempore, quo ordinarie ludi solet, & vulnus acciperet a globo jam emisso, ut habetur Legem Item. 9. §. 4. ibid. Si cum a-

lii

lii campo jacularentur, servus per eum locum transierit, Aquilia cessat; quia non debuit per campum jaculatorium iter intempestive facere. Qui tamen data opera in eum jaculatus est, utique Aquilia tenebitur. Pontas.

NOTA. Qui facile advertere possunt periculum casus fortuiti ex actione non necessaria vel utili, sed mere voluptuaria, eo ipso ex æquitate naturali tacite in se recipiunt periculum damni.

CASUS CLXXXVI. Stephanus sæpe accipiebat bona fide nummos aureos, præscripto a legibus pondere carentes, illosque ad alios transmittit mercatores, qui eos pariter non examinato pondere expendebant, licet quandoque quatuor aut quinque grana iusto deessent ponderi. Teneturne ad aliquam restitutionem?

R. Quando consuetudo viget generalis non ponderandi monetas aureas, quas quis recipit & iterum expendit in commercio, non censetur Stephanus obligandus esse ad aliquam restitutionem. Et hæc responsio fundatur in regula Pontas.

CASUS CLXXXVII. Tremerius quondam abstulit 50. florenos cuidam, cujus nec nomen, nec domicilium, nec patriam novit. Quid illi agendum, ut satisfaciatur conscientiæ suæ?

R. Hanc summam applicare debet in causas pias, maxime in eleemosynas pro salute illius, cui abstulit, si jam obierit, si vero adhuc vivat. S. Thomas 2. 2. q. 62. art. 5. ad 3.

NOTA. In hac re ad præsumptam intentionem damnificatorum, ordinata charitate ad nutus divinos regulatam, respiciendum est. Cum ergo Deus dicat: Misericordiam volo, & non sacrificium, Matth. 9. cenfeo, ejusmodi restitutiones potius faciendas esse in vere pauperes pios observato ordine charitatis, quam in stipendia missarum erga quosvis male expedientes tales eleemosynas, aut vane. Suaderem, ut media pars applicetur in stipendia missarum erga Sacerdotes pauperes, pios, Ecclesiæ utiles.

CASUS CLXXXVIII. Rigobertus 100. florenos debet Dominico, qui jam per septem aut octo annos se detinet in Persia, ibique fixit domicilium: nulla autem Rigoberto relatio ad regnum Persarum. Quid ipsi agendum pro tranquilla conscientia?

R. Si absolute nullum reperiat medium hanc summam reddendi Dominico, aut graves nimium obstarent difficultates, hæc summa deponenda est in loco securo, & monendus

X 4

defu-

desuper Dominicus, quod recipere possit hanc summam ex manibus depositarii, quamprimum & quomocumque voluerit. S. Thomas 2. 2. q. 62. art. 5. ad 3. Nec tenetur Rigo- bertus ad expensas in restitutionem faciendas, si hanc sum- mam non acquisivit modo injusto.

CASUS CLXXXIX. Clotharius, postquam Festo mille flo- renorum damnum intulerat, ab obligatione hic & nunc res- tituendi se excusat ex tribus his rationibus: 1. quia est no- bilis, ac restituendo se & familiam suam ad mendicitatem esset redactus. 2. Quia, etsi possit restituere, ad id ta- men se obligari non putat; eo quod Festus sit prodigus, & publicus dissipator, qui restitutam sibi summam exiguo tem- pore dilapidaret. 3. Quia sine sui diffamatione non potest fie- ri hæc restitutio. An istæ rationes coram Deo securam red- dunt Clotharii conscientiam?

3. Hæ rationes sufficere possunt ad excusandum coram Deo Clotharium ab obligatione mox restituendi. Prima ratio juxta S. Antoninum 2. parte Summæ Th. Th. *est æquus est*, inquit, scilicet quod talis restitutio potest differri; quia secundum Scotum creditor, id est, qui debet ha- bere, magis debet velle in hujusmodi casibus, ut maximum in- commodum seu damnum ejus, qui habet restituere, evidetur in- modica restitutionis dilatione, quam suum incommodum modicum vel damnum ex carentia ad tempus suæ rei. Secunda ratio æ- que probatur a S. Antonino l. c. ubi ait: *Tunc tenens non est detentor injustus: nam & depositum debet redditione strictissima cum repetitur, reddi; & tamen invito domino, voluntate potest re- dimittere. Tertia demum ratio hand minus valet, si re ipsa ac vere intervenit: nam juxta eundem S. Doctorem, si possessor rei alienæ nec per sese ipsum, nec per aliam personam restituere potest sine diffamatione sui, non tenetur in conscientia resti- tutionem facere durantibus hisce circumstantiis: bonum enim famæ plurimum prævalet omnibus aliis bonis temporalibus juxta illud Prov. 22. v. 1. *Melius est nomen bonum quam divitiæ multæ.* Hinc Clotharius pro præsentis solum obligatur ad parcendum, quantum fieri potest, suis redditibus, ut conquirat media sensim id, quod debet, restituendi. Potest differre restitutionem, si Festus pergat bona sua prodigere; sollicite tamen curare debet, ut restitutio ipsi suo tempore certa sit, prout fieret, si deponatur hæc summa in loco se- curo, aut, si esset periculum diffamationis, faciat restitutio- nem per testamentum aut personam altam tertiam, probam ac discretam, cujus fides minime suspecta est. Si tamen Festus gravi*

gravi necessitate laboraret, nullo modo Clotharius excusari posset a facienda restitutione. Pontas.

NOTA. Equitas naturalis petit, ut gravior onus indigentia ferat reus, quam innocens. Econtra si nec debitor nec creditor sit reus, in easum ferendæ indigentia ad majus onus obligare se præsumitur debitor, non tamen ad totum.

CASUS CXC. Artemidorus Notarius regius, cui uni- cus erat filius viginti annos natus, a sua infantia demens aut paralyticus, bis mille tantum florenos possidet, & similem summam diversis personis debet. Potestne tuta conscientia pensionem alimentariam ex hac substantia suo constitutæ filio, antequam suum creditoribus debirum persolvat?

3. Juxta Cabassutium Lib. 6. c. 23. n. 5. potest in hoc pro- videre filio; idque desumitur ex Lege *Si pupillus defendatur*; ideo- que Tit. 6. *Si pupillus ex contractu ceperint, dimissio ex his bo- que bona ejus creditores pupilli causa.* Personæ miseræ omnique nis fieri debet vesce- ritutæ æquiparantur pupillis. Pontas.

NOTA. Competentia status non solum debetur personis honoratis, sed etiam rusticis.

CASUS CXCI. Fulgosus jam est in prociectu restituendi 100. florenos Fridrico furto ablatos, dum comperit, pa- tere, cum in extremam devenisse necessitatem, e qua ipsum restitutionem, ut patri suo subveniat, potestne differre

3. Potest differre restitutionem, ut patri subveniat. D. Thomas 2. 2. q. 62. art. 5. ad 4. Hic tamen casus est rarif- simus. Pontas.

CASUS CXCI. Waldradus debet Natali summam 1000. florenorum, ad cujus solutionem intra tres menses præ- standam se obligavit per publicum instrumentum. Elapso hoc termino Waldradus non potest satisfacere suæ obligatio- ni, nisi vendat domum & merces suas viliori pretio, ex quo notabile pateretur damnum; Natalis autem ex dilatione solutionis non pateretur tale damnum. Teneturne Waldra- dus nihilominus solvere, non obstante damno perferendo?

3. Excusatio Waldradi non admitteretur in foro externo; in foro tamen interno non tenetur ad restituendum hic & nunc, nisi Natalis ipse laboraret indigentia: tunc enim tene- retur ad restitutionem statim faciendam, non obstante perfe- renda jactura. Et sic sentit Cabassutius L. 6. c. 21. n. 3. hanc allegans rationem; quia præcul dubio in pari causa melior

hac in re debet esse conditio creditoris utpote domini, quam ejus, qui alienum ob suam penuriam detinet. Idem observat, quod si debitum proveniret ex furto aut ex alia causa injusta, damnus ex parte debitoris sustinendus nunquam suppeditaret justam excusationem differendi solutionem. Pontas.

CASUS CXCVIII. Duodecim socii in nova quadam manufactura indigentes privilegio regio una cum utili quadam clausula, proponunt Juvenali consorti suo, ut rogatum accederet Ducissam, quæ magna pollet apud aulam autoritate, ipsique in recognitionem nomine omnium offerat 7500. circiter florenos, & si opus fore censeat, insuper augeat hanc summam. Juvenalis suscepta in se hac commissione loquitur Ducissæ, ipsique declarat, etiam sibi partem esse relinquendam ex hoc dono aureo. Ducissa consentit, & obtento a Rege privilegio recipit summam 7500. florenorum, de qua 1500. florenos dedit Juvenali in puram gratificationem. Num hæc summa Juvenali legitime acquisita?

3. In hoc casu Juvenalis respiciendus est tanquam commissarius aut mandatarius societatis, qui non solum societas, cuius & ipse membrum est. Hinc obligatur in conscientia ad administrandum gratuito sociorum suorum interesse, juxta id, quod dicitur Leg. *Obligatio. i. §. 4. ff. Lib. 17. Tit. 1.* Mandatum, nisi gratuitum, nullum est: nam originem ex officio atque amicitia trahit. Juvenalis summa societati declarare debuit. *Ducissa* renudum, quod ipsa reddidit, censetur pertinere ad societatem, nec illud Juvenalis retinere potest sine consensu suorum sociorum. *Pontas.*

Vide cas. seq.

CASUS CXCVII. Cræsus dives telonarius a senatu taxatus ad 400000. florenos. Cum sibi persuasum haberet, hanc bonorum suorum taxationem dimidia parte esse majorem, accessit Paulinam, quæ magna apud aulam pollebat gratia, eademque supplicavit, ut vellet suam conferre operam pro taxationis diminutione, oblato dono 5000. florenorum pro qualibet summa 50000. florenorum, cujus remissionem in favorem Cræsi fuerit obtentura: Paulina Cræso obtinuit remissionem dimidiæ taxæ, a quo percepit in gratificationem 20000. florenos. Potestne Paulina hanc summam lucrari, & sine peccato retinere?

3. Paulina in casu præsentis nullatenus recipere potest hanc summam, aut receptam retinere juxta doctrinam sacræ Facultatis Parisiensis art. 89. *Qui gratia & auctoritate, qua*

pollent apud Magnates... abutuntur ad quæstum... peccant, & restitutionis lege tenentur. Idem dicendum de præfatis aut procuratoribus Principum & Magnatum, qui pro summa pecuniæ vel insigni munusculo aliis procurant officia quæstoris, judicis & hujusmodi. Principium certissimum ac fixe tenendum est, vendi aut emi non posse nisi res ordinarie venientes in hominum commercio: favores autem ac gratiæ Principum sunt extra humanum commercium; ac consequenter nec emi nec vendi possunt. Pontas.

NOTA. Si constaret, advocatam esse concubinam Patroni, nunquam liceret, ejus intercessione uti, utpote semper fundata & fundanda in obsequio meretricio, seu contractu incestuoso, ut in tali facto ut facias.

CASUS CXCV. Riberius mutuas dedit Augustino plures pecuniæ summas, quæ simul sumptæ faciunt 1750. florenos, pro quibus Augustinus non solum sua illi reddidit chirographa, sed in suo diario etiam dies signavit, quibus quamlibet summam accepit, ibique inter alias summam annotavit tres, quamlibet 250. florenorum, primam acceptam 2. Januarii, secundam 23. Februarii, & tertiam 20. Martii. Elapsis sex mensibus Augustinus sex ejusmodi summam restituit consistentes in 1500. florenis; videns autem, quod Riberius septimam non exegerat ut acceptam 20. Martii, ipsemet declarat Riberio, se adhuc hanc illi summam debere; sed Riberius non reperto septimo chirographo hanc summam acceptare renuit, non obstante iterata oblatione ab Augustino sibi facta; eoque semper dubius hæreret, an non jam soluta fuerit hæc summa. Potestne tandem acceptare hanc summam 250. florenorum, quam Augustinus absolute vult restituere?

3. Riberius potest eam acceptare; quia credibile non est, Augustinum in suo diario annotasse summam ut debitam adhuc, quæ tamen soluta jam sit. 2. Quia, cum hoc debitum sit scripto annotatum, positiva habetur probatio, debitum adhuc existere: positiva autem probatio prævalere debet simpliciter dubio. 3. Quia, cum Augustinus in rebus ac negotiis suis domesticis admodum exactus sit, præsumendum non est, eum falsum quid ac præjudiciosum sibi in suo annotasse diario. *Pontas.*

CASUS CXCVI. Emilianus, cum audiret, post menses imminuendum valorem pecuniæ, suam omnem tradidit Joanni amico suo, ut eam expenderet in commercio, ac post immutationem pretii sibi iterum æqualem summam restitueret.